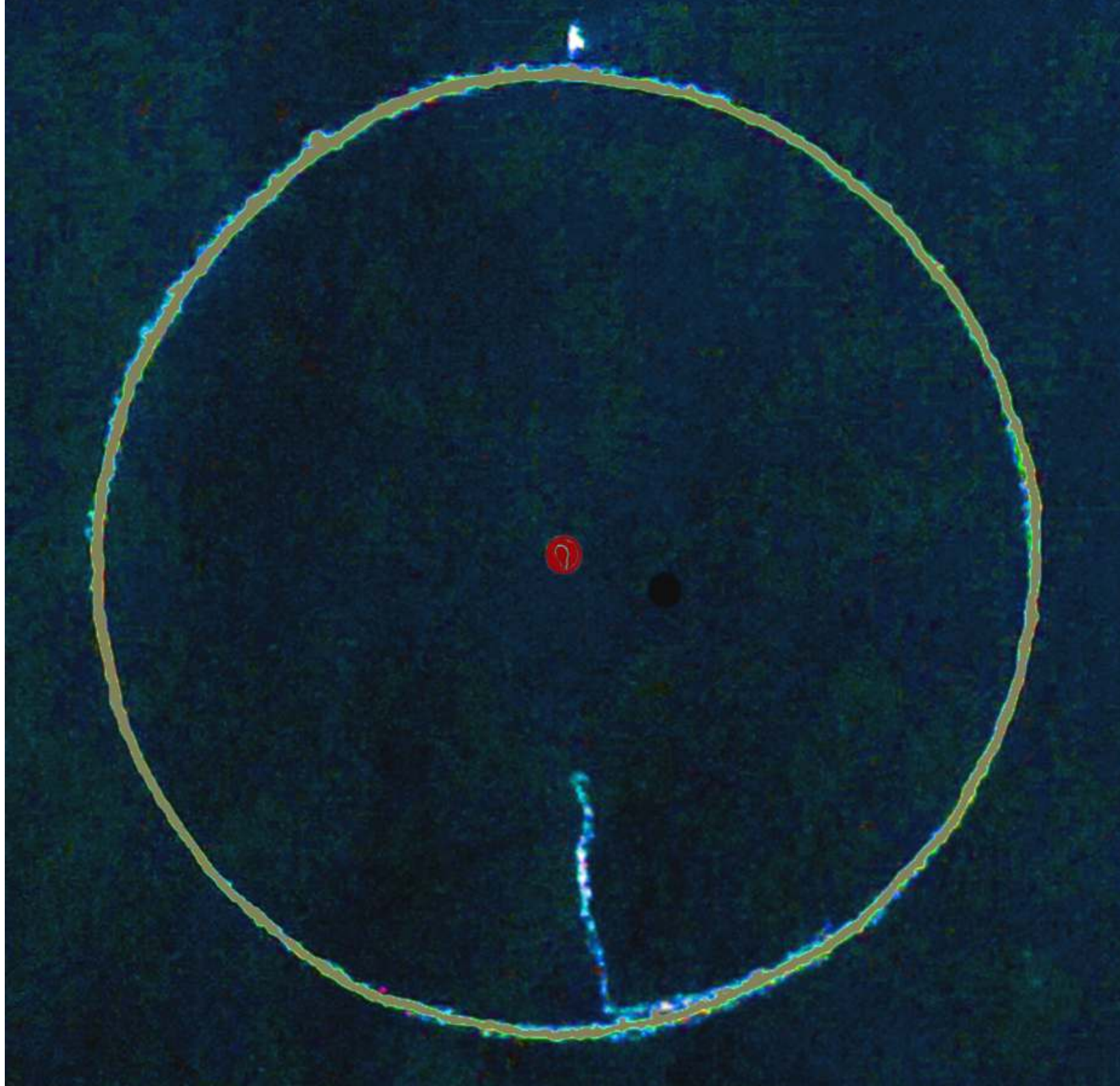

planRadix.nl

#8, 3-16

Uit de oppermacht van God, oftewel zijn oneindige natuur (...) is oneindig veel op een oneindig aantal manieren voortgevloeid (...) op dezelfde manier als uit de aard van een driehoek van eeuwigheid tot eeuwigheid volgt dat zijn drie hoeken gelijk zijn aan twee rechten.

Ethica
Benedictus de Spinoza

op het papier een lijn
de lijn beschrijft een vorm
de vorm beschrijft een beeld
het beeld beschrijft
leven en dood
Vormen van ruimte
Willem Hussem

Vorm is leegte, leegte is vorm
Avalokiteshvara
(Volgens Joost Zwagerman in De stilte van het licht:
Sint-Johannes van het Kruis)

Our work materially doesn't exist in the real world.
Our work...
Toornend & Post

Een besef (...) dat de diepste uitingen van een mens altijd uitingen zijn van het protest dat hij er is.
Het zwart uit de mond van Madame Bovary
Willem Brakman

Een cijfer, b.v. ´4´, is en betekent alleen zichzelf, - terwijl ´cijfer´ geen cijfer is maar een woord (´4´ is een cijfer, ´vier´ het woord voor een getal)
De ontdekking van Moskou
Harry Mulisch

In essence the amateur is asking, how does one speak the truth, and what truth? For whom, and why?
Looking through the space, The politics of appearance
Roemer van Toorn

...omdat ik niet begrepen heb wat mij naar deze onbegrepen plek heeft toegewild, omdat ik niet mijzelf bevatten kan als pogend te bevatten - daarom ben ik vrij
Eindaugustuswind
Willem Jan Otten

...niets is dodelijker voor de kunst dan het bewustgewordene.
Op weg naar de mythe
Harry Mulisch

Toen zegende God Noë met zijn zonen, en sprak tot hen:
Weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u, en bevolkt de aarde.
Het Oude Testament, Genesis 9:1

Ik vind trouwens die lente een obsceen jaargetijde.
Met die bloemen die maar schaamteloos opengaan, zodat je in die kelken kan kijken.
En zie je die vieze meeldraden en stampers open en bloot hangen.
Nou, ik heb daar niet om gevraagd.
Laten ze die viezigheid voor zich houden!
Voorjaar
Van Kooten en De Bie
(Wim de Bie als O. den Beste, oud-leraar Duits)

De cursieve citaten over getallen en verhoudingen in hoofdstuk 1:
De geheime code Phi
Prya Hemenway

Alle knoppen in hoofdstuk 2 zijn geogost op 6 januari 2016.

Plan Radix, nummer 8, maart 2016
Tekst, illustraties (excl. pag. 26 onder), opmaak: PvdL ©
www.planradix.nl
info@planradix.nl

INHOUD	
Hoofdstuk 1,	3
Hoofdstuk 2,	11
Hoofdstuk 3,	23
Nawoord,	26

Startpunt, een, twee, drie en tien, vier . 1

Startpunt

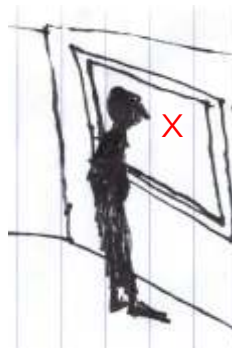
L, zelfbenoemd en onbezoldigde projectleider van plan Radix, staat in de woonkamer en kijkt naar zijn tuin. Het waait.

Hem spelen gedachten door het hoofd over het repetitieve karakter des levens. De cirkelgang der seizoenen; ruim zestig keer draaide hij erin mee. Zo langzamerhand knaagt de vraag hoe vaak nog.

L denkt aan de plek waar Jolinkdijk en Brunsveldweg elkaar kruisen en de Garvelinkweg eindigt. De vijfsporang is een tijdmachine. Vanaf hier ben je, afhankelijk van de richting die je kiest, binnen enkele honderden meters terug in een ander historisch landschap. Op de Zelhemse Enk, waar een paar duizend jaar geleden het boerenleven begon. In de adellijke bossen met het 17e-eeuwse park van de Slangenborg. Bij de dijken, die nog geen honderd jaar geleden de zompige venen moesten ontsluiten voor nieuw karig keuterbestaan. Of in de nieuwe natuur langs het Boekekeerlspad, dat in 2002 voor de burgerman opengesteld werd. L is een burgerman, de nieuwe natuur is dus van hem. Niet alleen van hem: de nieuwe natuur maakt van iedere Nederlander landeigenaar. Van L dus ook.

Eindelijk landeigenaar! Hij is trots en wil iets terug doen, iets goeds als dank. Maar de grote betrekkelijkheid - om niet te zeggen onnozelheid - van zijn individuele inspanning ten overstaan van de onvoorstelbare dimensies van de natuur (Het Heelal) vermag L soms ietwat te bedrukken. Welk verschil kunnen zijn handelingen nou helemaal maken? Anderzijds beseft ook hij dat hij, zij het met tegenzin doch redelijk ongeremd, blijkbaar fors bijdraagt aan de vervuiling van planeet Aarde. Er staan drie bontgekleurde afvalrolemmers op zijn tuinpad waar hij per stuk lichamelijk geheel in past. De bedreiging die hij als vervuiler voor de aarde betekent wordt dus door de overheid als minstens drievoudig aan zijn lichaamsomvang ingeschat. Dat mag men toch wel zien als een officiële duiding van zijn daadkracht, denkt hij tevreden.

De angst in de westerse cultuur voor de ondergang van het milieu doet L sterk

denken aan het opgedrongen zondebesef uit zijn katholieke jeugd. Dit, plus het antropocentrisme van de zaak - de mens walgt niet van zichzelf wegens de destructie van de natuur, maar vreest simpelweg de ondergang van zichzelf -, maakt dat L niet snel tot de actieve gelederen van de ecobroeders en -zusters zal toetreden. Al zijn ze hem niet onsympathiek.

L walgt al evenmin van zichzelf - hij vindt zichzelf zelfs best wel een geschikte peer. Terwijl hij weet dat geschikte peren nu niet bepaald het basismateriaal vormen waaruit de alfamannetjes zijn gekneet. Maar daarover later meer.

Wel is hij schijtlaars op menig front. Zo vreest hij de ondanks milieuaantastingen nog altijd ongeknakte kracht der natuur, die hem en zijn geliefden ieder moment kan geselen met overstroming, bliksem, ongedierte, uitval van lichaamsfuncties of uitbraak van explosieve celdeling. L kan daar allemaal niet om lachen.

Kortom, landeigenaar L staat zwijgend voor het raam. Zijn tuin is op orde. Het waait. Het Radixgebied is in zijn gedachten. En hij vraagt zich romantisch af of hij eigenlijk nog wel een taak heeft in dit leven.

Dan herinnert hij zich dat hij van de week een uitspraak die hij zomaar tegenkwam op een briefje heeft geschreven, en zoekt die op. Er staat: *Schoonheid komt voort uit de stilte van je aanwezigheid*. Zwijgend staart L naar die zin. Juist, denkt hij diepzinnig. Sterker nog, vermoedelijk zelfs heel juist.

Gedurende een paar minuten verlaat geen enkel geluid projectleider L. In zijn hersens tikken de gedachten nochtans door. Hoe lang nog?

Als was het om de tijd te stollen, telt een stille L inwendig tot tien.

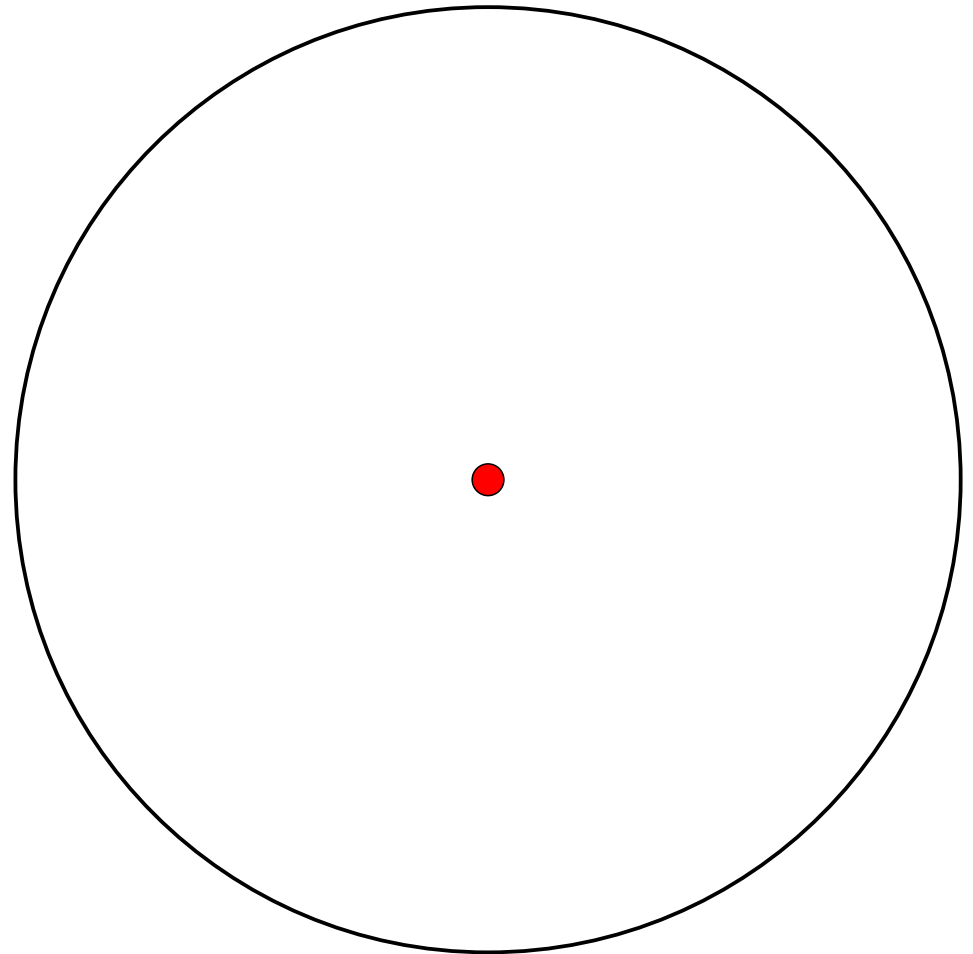
Een (1), Monade

De cirkel is de moeder van alle andere vormen. Het Griekse woord monade, van de stam menein, 'stabiel zijn', en monas 'eenheid', staat voor de principes die werden vertegenwoordigd door de cirkel. De oude wiskundige filosofen noemden de monade de Eerste.

Teek

De natuur - lees: Het Heelal - is betoverend en eng, dominant en parasitair tegelijkertijd. L trotseert deze uitersten op zijn onderzoekstochten door het planRadixgebied langs de oevers van de Heidenshoekse Vloed. Hij raakte gewond: de teek die hem beet dit najaar had hem noodlottig kunnen worden. Doch de rode cirkel rond de beet bleef uit. L leeft voorlopig voort in dit enige leventje van hem, dat het centrum vormt van zijn kortdurende, overzichtelijke heelalletje.

Laten wij wel wezen: L is, god weet waarom, een mazzelkont.

Twee (2), Dyade

‘De Grieken zagen een paradox in de dyade: de tegengestelde polen zijn de bron niet vergeten en trekken elkaar aan omdat ze willen versmelten en willen terugkeren naar de eenheid. De dyade (‘tweeheid’) verdeelt en verenigt tegelijkertijd; hij stoot af en trekt aan, scheidt en keert terug.’ ‘De vorm, een vulva gelijkend, doch vesica piscis (vissenblaas) geheten, werd door de pythagoreeërs geassocieerd met vruchtbaarheid en het goddelijk vrouwelijke.’

Bomen

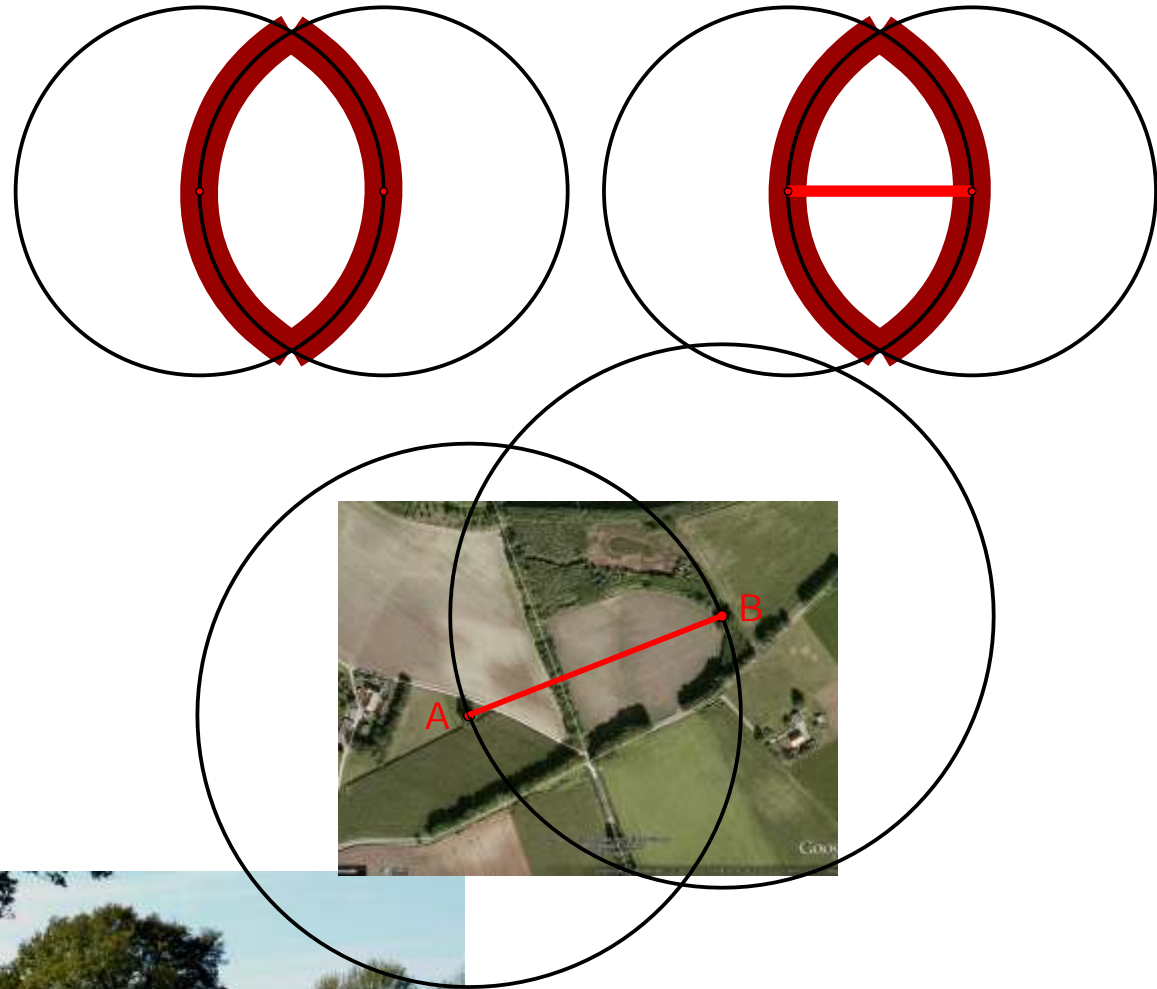
Er was eens een prinses (bij schrijven dezes is ze er trouwens nog steeds) over wie het volk gniffelde omdat zij de warmte van hart had bomen te knuffelen. Fysieke, empathische omgang met onze dendrische planeetgenoten is geen gewoonte van de ietwat afstandelijke L. Niettemin besloot hij op een dag solitaire eik B te benaderen voor een welgemeende omhelzing. Het werd een teleurstelling. Eik B voelde als een knoestige oude boer, die op zijn land plots door een passant, en dan ook nog een vent, omhelsd wordt. De oude eik dacht duidelijk in zijn reactie op L's affectie, Wat moet die gek van me? L schaamde zich in de gramstorige aanblik van de boom en maakte zich afgewezen uit de voeten

Tegenover eik B, in het veld aan de Garvelinkweg, staat solitaire eik A. Deze is verder door projectleider L ongeknuffeld gebleven. Maar hij heeft wel de stellige indruk dat beide eiken een paar vormen. Een oud boeren paar, dat een zwijgend leven op het land deelt, existentieel verbonden, maar zonder verdere romantische flauwekul*.

A

B

*L associeert romantiek en het ‘goddelijk vrouwelijke’ niet met boerinnen. Eerder met wufte stoten, losjes gekleed in de nabijheid van hemelbedden. Wat als een teken van zijn domheid gezien moet worden. De onbezoldigd en zelfbenoemd projectleider mag dan al redelijk oud zijn, hij heeft nog veel te leren. En dan nog zal hij behoorlijk dom het graf in gaan. Dit is niet anders. Hij, en met hem de mens als soort, gaat slechts langzaam en met veel terugval vooruit.

Drie (3), Triade en Tien (10), decade - tetraktys

‘Een’ en ‘twee’ waren de ouders van alle andere getallen. De triade (het symbool voor drie) is de eerstgeborene, het oudste getal. De geometrische vorm, de gelijkzijdige driehoek, is de eerste vorm die ontstaat uit de vesica piscis, en de eerste van vele. ‘Drie is het enige getal dat gelijk is aan de twee getallen die eraan voorafgaan.’ ‘De driehoek kan worden uitgebreid voorbij de vesica piscis door de lijnstukken door de middelpunten te verlengen tot aan de tegenovergestelde zijden van de cirkels.’

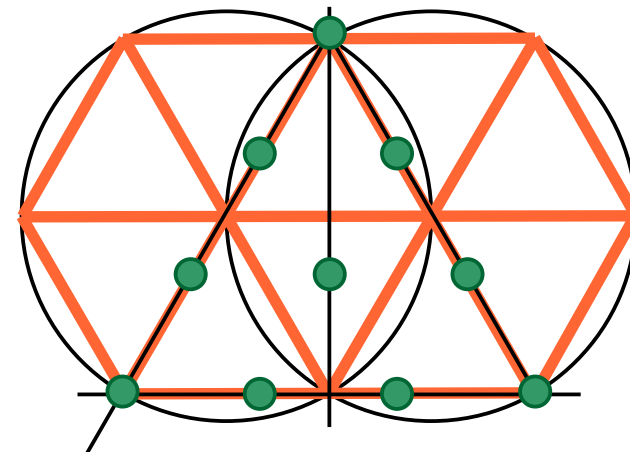
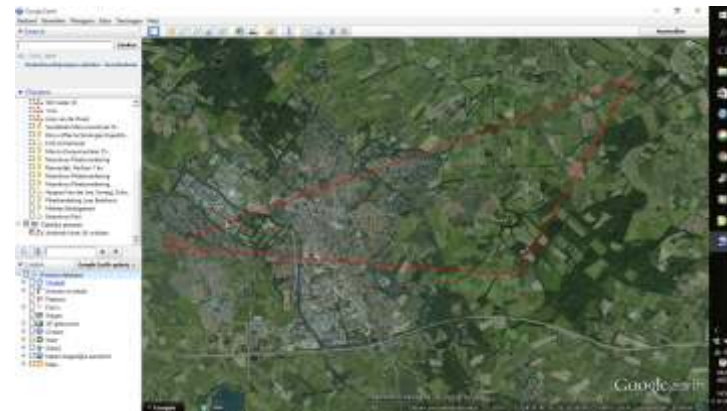
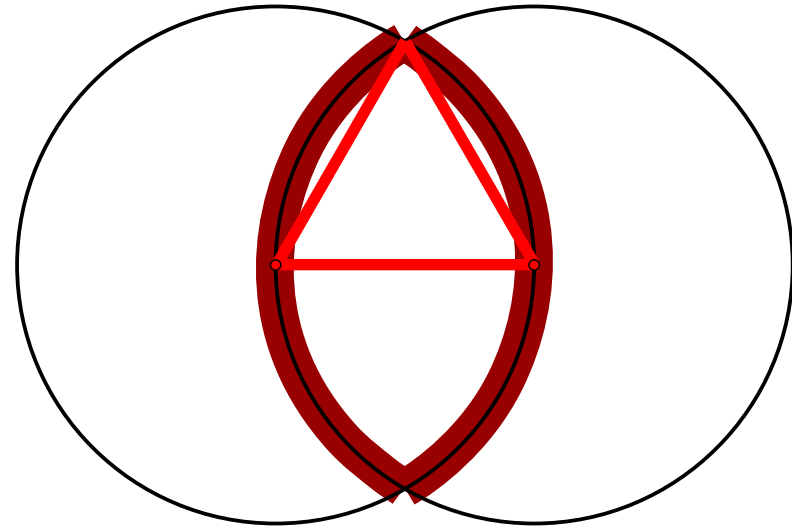
‘De oude wiskundigen beschouwden tien net zo min als een getal als een en twee. Het was een verzamelpunt en werd een symbool van zowel wereld als hemel.’ ‘Tien is de essentie van getal. [sic] Volgens Pythagoras ligt de kracht van het getal 10 in het cijfer 4, de tetrade. De reden is dat als men bij de eenheid (1) begint en de opeenvolgende getallen tot aan de vier toevoegt, dan ontstaat het getal 10 ($1+2+3+4=10$).’ (Aetius van Amida, rond 600 n.C.)

Als Aetius het zegt, zal het wel zo wezen, denkt L. Toch ligt ook in de drie(hoek) het getal tien reeds besloten. Vanuit de vesica piscis laat zich immers de decade tekenen met de triade als basis. Bovendien, de tien bollen van de tetraktys ordenen zich op die triade. En dat wil ook wat zeggen, vindt L, al weet hij niet precies wat. Toch voelt hij genoeg gelijk om de tetraktys al met de triade te verbinden, en niet pas met de tetrade. Want hoe eerder hemel en aarde samen komen, hoe beter.

Driewerf de liefde

L ging op bezoek bij M. Zij lag in bed. In haar lichaam hadden zich ongevraagd groeikernen gevormd, die geen rekening hielden met de ordening van haar lichaam en naar buiten braken. Maar zij toonde geen enkele vrees. Ze straalde en ze leefde, al was ze moe en fysiek geïsurpeerd. Het bezoek was goed, gezellig, indringend, bevreedend en het betekende hun afscheid. Een week plus een dag na het bezoek sprak iemand aan haar graf drievoudig de woorden die zij gekozen had: De liefde, de liefde, de liefde. Blijkbaar draaide het (alles?) voor M om de liefde. L liep weg van het graf zoekend naar de liefde in zichzelf. Die kwam hem niet driewerf voor. Dat klinkt voor de romantische lezer misschien een beetje zielig, maar het was niet meer dan een zakelijke constatering. Hij voelde vooral bewondering voor M en verwarring over de vraag waar de voorbeeldige mens zijn kracht vandaan haalt. Want als hij dat wist, kon hij die daar zelf ook gaan halen.*

* Vreemd genoeg snapte L dus niet - hij hoorde het wel zeggen, herkauwde het ook met zijn breintje, maar het drong niet door - dat M via de spreker haar nabestaanden precies zei waar zij die kracht om zo met opgeheven hoofd te sterven vandaan had. Van de liefde dus. Drievoudig van liefde - van drievoudige liefde. L, niettemin, reed verward van de begrafenis naar huis, kleepte zich om en ging ter afleiding naar de barbecue van een vriendin (de bbq bleek een ingehuurd pizzabakker te zijn, ook goed) keerde al vroeg weer terug en belandde bijtijds en vol op niets uitlopende gedachten onder de wol. Hij sliep goed en zette zijn verwarring de volgende dag onveranderd voort.

M

Vier (4), tetrade

‘1 (monade) is de punt, 2 (dyade) de lijn, 3 (triade) het vlak en 4 (tetrade) het meest eenvoudige lichaam.’

Vier, de tetrade (het vierkant binnen de vesica piscis en daarmee het symbool voor het getal vier), wordt in een adem genoemd met de tetractys, de driehoek die het getal tien bevat in vier opvolgende rijen van punten. Van hieruit is alles mogelijk. Een (deel van) een pythagorees gebed luidt dan ook: ‘Zegen ons, heilig getal, gij die goden en mensen schiep. O heilige, heilige Tetractys, gij die de wortel en bron bevat van de eeuwig stromende schepping!’

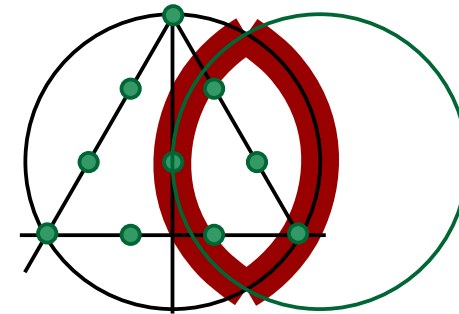
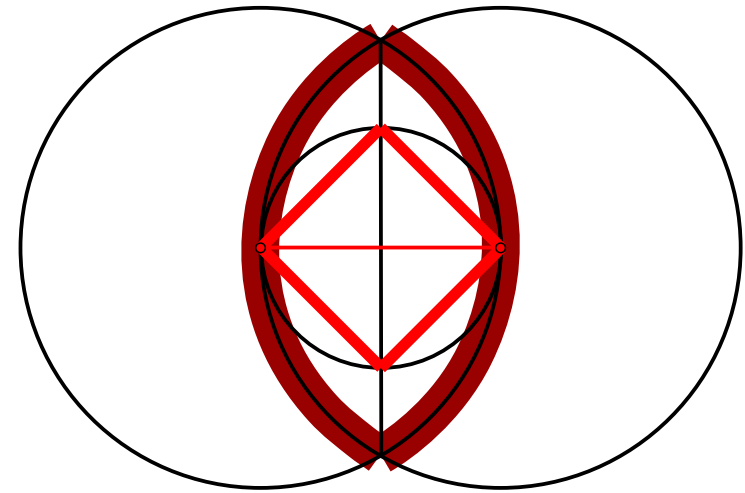
L waardeert het dat de oorsprong van de Europese wis- en meetkunde een religieus ontzag voor getallen kende, dat hedendaags gecijfer ontbeert. L waardeert het anderzijds evenzeer dat juist het hanteren van getallen het religieuze gevoelens zijn plaats heeft gegeven. Hoe dan ook, wie tot vier kan tellen, heeft tot tien geteld - zo leert ons de tetractys - en wie tot tien kan tellen, heeft in een decimaal stelsel de sleutel in handen tot ontcijfering (en herbouw) van de natuur, wat wil zeggen Het Heelal, zijnde de god van Spinoza.

Waarnemen

Projectleider L mediteert. Want hij is bang van de onvoorspelbaarheid in de natuur. Dat maakt hem onrustig. Hij mediteert dus met een doel: rust. Dat is onverstandig. Bij mediteren is het juist de bedoeling doelen los te laten, en waar te nemen hoe voorbijtrekt wat men zich placht aan te trekken, zonder verder nog deel te nemen. Hij denkt o.a. aan een cirkel die hij zag in de poel van zaal 2. Hij herinnert zich, *Schoonheid komt voort uit de stilte van je aanwezigheid.*

Hij denkt, ik besta uit teveel gedoe. Hij denkt, ik moet meer accepteren. Hij denkt, ik moet niks, maar zou er goed aan doen meer gewoon te accepteren. Hij denkt, ik moet dus nog dingen leren. Hij denkt, ik moet niks. Hij denkt, als ik niks doe, leer ik niks. Maar dan blijf ik onaf. Hij denkt, ik zal nog leren, omdat ik dat wil.

Hij denkt; Les 1 is, ik blijf onaf.

Gulden Snede, liefde, angst, huid, samen. 2

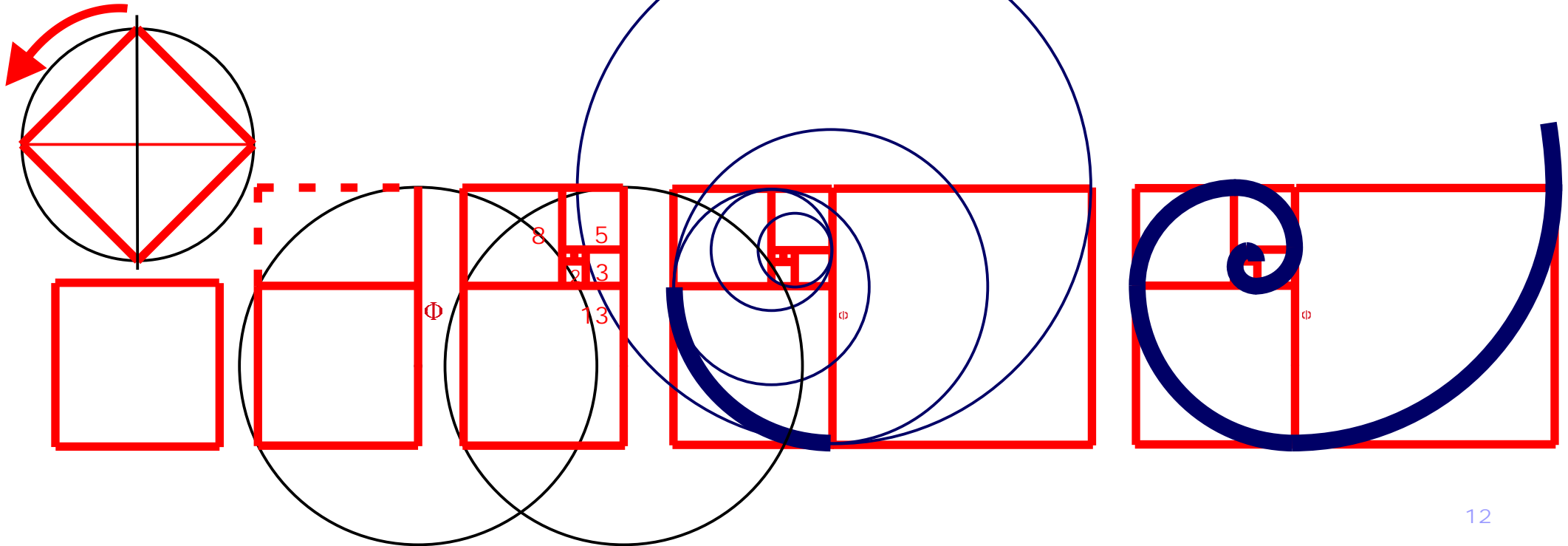
Gulden Snede

L staat in de woonkamer, kijkt naar de tuin, het waait, hij zwijgt en telt in stilte tot vier, dus tien.
Getallen gaan over eeuwige verhoudingen.

Tot aan de drie ging L's getel zo:

- 1 Een tekenbeet; bleek gelukkig geen punt.
- 1 Een eik; die geen knuffel hoefde - tenminste; niet van L.
- 2 Een relatie; tussen twee eiken - een lijn.
- 3 Driewerf liefde; aan het graf van M.

Deze reeks - 1, 1, 2, 3 - vormt een startmotortje (Fibonaccireeks genoemd): ieder getal is de som van de twee voorgaande. Eenmaal gestart, loopt het motortje eeuwig verder: 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34 enz. enz. Er is bij benadering een overeenkomst tussen de Fibonaccireeks en de Gulden Snede (1,618 enz. enz.). Uit beide kunnen ook spiralen afgeleid worden, die zo op het oog nauwelijks van elkaar te onderscheiden zijn. De ene is logaritmisch, de ander gebaseerd op de Gulden Hoek. Beide spiralen komen in de natuur voor als groei- en ordeningsvorm (schelpen, zonnebloemzaden e.d.). Het ervaren van (een) liefde(srelatie) wordt vaak beschreven in termen van groei. Het vrouwelijke aspect daarvan zou men kunnen associëren met de Gulden Snede en het mannelijke met de spiraal (het elegant saluut). Maar voor wie daar geen zin in heeft, hoeft dat niet. Romantische zielen associëren de liefde liever niet met berekening.

Het een en ander over Liefde

1. Nog een dag en L zet een kerstboom in zijn kamer. Geen echte den, maar iets kunstzinnigs met een stekker. Je haalt het van zolder, zet het neer, plukt het in, en er is sfeer. Men kan daar min over doen, maar het is handig en legaal. Bovendien vindt L de maakster van de boom een mooie vrouw, wat prettig afstraalt op het gebruik. Er zijn meer mooie vrouwen, maar ze maken niet allemaal kerstbomen. De aantrekkingskracht van de medemens is afhankelijk van een toevallige combinatie van factoren.

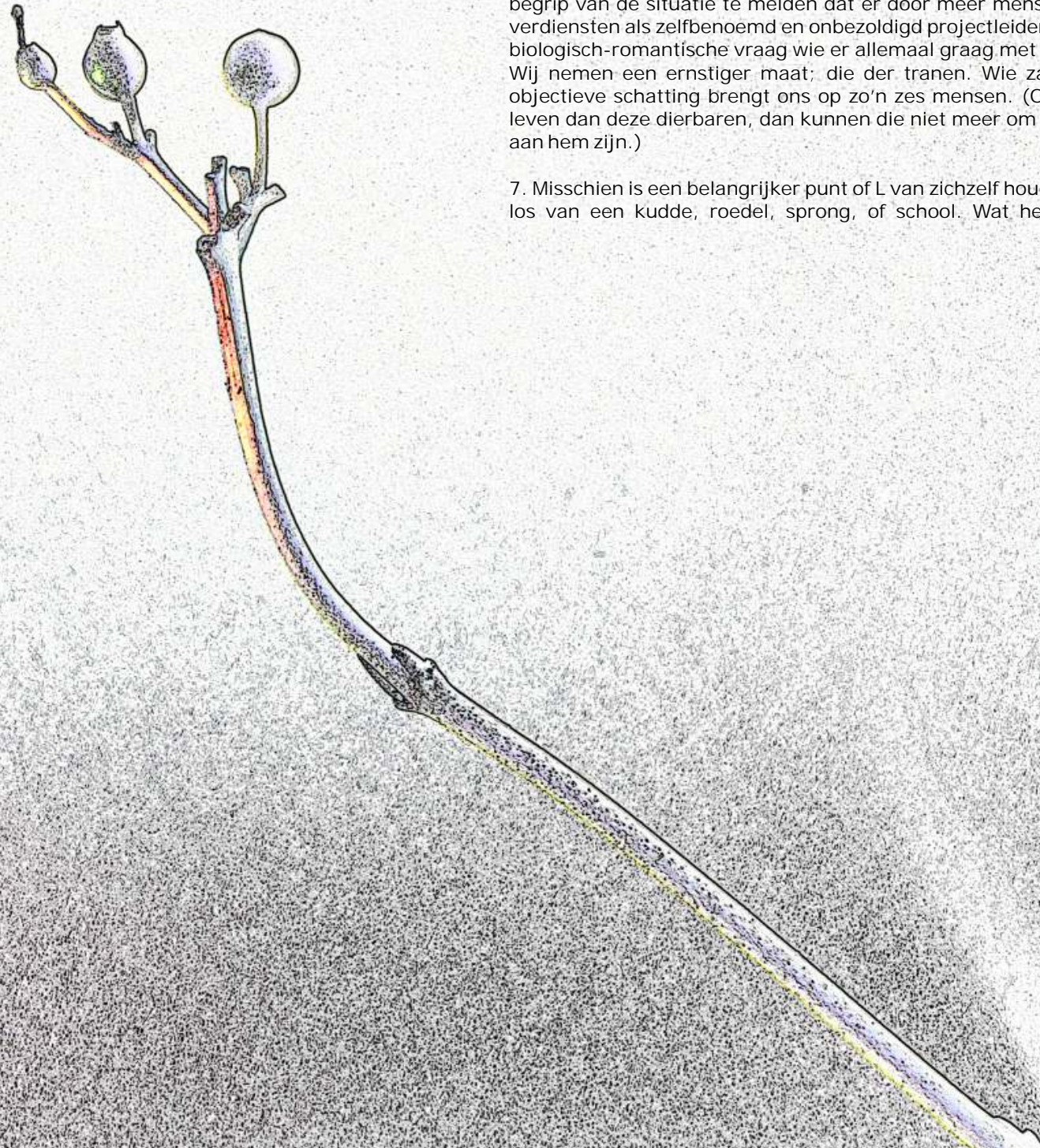
2. De Oude Grieken en B-filmmakers zien het esthetische als de vormgeving van het goede. Het mooie is goed, het goede is mooi.

3. De liefdesmythe achter L z'n kerstboom is de meest extreme in onze cultuurgeschiedenis. Hij verhaalt van Jezus Christus' naastenliefde en opofferingsgezindheid: met Kerst geboren om op Goede Vrijdag gekruisigd te sterven voor de zonden der mensen. Ook voor die van L (al stellen zijn zonden niet zo veel voor dat ze een heuse kruisiging rechtvaardigen, toch waardeert L het gebaar). De oorsprong van Jezus' legendarische liefde ligt echter niet bij ons zondaars, maar bij zijn vader. Slechts in de liefde en het ontzag voor, en zijn gehoorzaamheid aan de Vader, kan, moet en wil de zoon zijn aardse liefdesopdracht volbrengen door te lijden.

De Christen vindt in Jezus' lijden-uit-liefde, voor zichzelf verlossing. Liefde wordt pijn tot de dood, de dood wordt vergeving. Vreemd en heftig.

4. L eet na aanzetten van zijn kerstkunstboom tevreden lasagna uit een diepvriespak, met een laag spinazie uit een ander diepvriespak erover voor de vitaminen, en met een gekookt ei er bovenop. Het idee van dat gekookte ei kreeg hij omdat dat op het plaatje van de verpakking van de diepvriesspinazie stond. Onder het eten kijkt hij naar De Wereld Draait Door. Gevierde mensen zeggen wat zij belangrijk vonden in het afgelopen jaar. Evi Hanssen (!) laat (een stukje van) Stromae zien met een nummer over kanker met de onomatopetische titel: Quand c'est. L moet huilen. Van de dans, van zijn schrik voor het onderwerp, van de tekst, van het smoeltje van Stromae, en van herinneringen. Hij constateert dat hij huilt - ziet zichzelf huilen a.h.w. Kan zich niet herinneren wanneer de vorige keer was. In huize L wordt zelden tot nooit gehuild, maar nu toch even wel. Een mooi moment? Een vervelend moment? Een sentimenteel moment? Een belangrijk moment? Een moment van liefde voor het leven? Dus een moment van vergeving?

5. Na de maaltijd luistert L naar muzikant Bonobo. *Tell me how you feel* (Album: *Sweetness*). L heeft geen sluitend antwoord op de vraag van de artiest. Ja, how do I feel eigenlijk, denkt hij. En trouwens, what would I überhaupt like to feel? Hij weet het niet. What do I avoid to feel, is misschien de vraag waar ik eerst eens mee zou moeten beginnen, denkt L. Maar dat verdringt hij snel.

6. Terwijl L peinzend over Bonobo's vraag wegmijmert bij de muziek, is het misschien goed om voor een juist begrip van de situatie te melden dat er door meer mensen van hem gehouden wordt dan op basis van zijn verdiensten als zelfbenoemd en onbezoldigd projectleider verwacht mag worden. De maat daarvoor is niet de biologisch-romantische vraag wie er allemaal graag met hem naar bed zouden willen. Dat zijn er erg weinig. Wij nemen een ernstiger maat; die der tranen. Wie zal er wenen bij het vernemen van zijn dood? Een objectieve schatting brengt ons op zo'n zes mensen. (Op dit moment wel te verstaan, want blijft L langer leven dan deze dierbaren, dan kunnen die niet meer om hem huilen. In tegendeel zal het storten der tranen aan hem zijn.)

7. Misschien is een belangrijker punt of L van zichzelf houdt. Dat zou wel verstandig zijn, want hij leeft solitair, los van een kudde, roedel, sprong, of school. Wat heel verklaarbaar is. Want L is geen alfamannetje.

Alfamannetjes dekken alle wijfjes, want alle wijfjes zijn van hen. Het alfamannetje bewaakt die positie met veel spierballenvertoon. L is daar niet tegen opgewassen. Zijn soort mannetjes sjokt op enige afstand achter de kudde aan, loerend op een zwak moment van de leider. Jonge hengsten, stieren, beren, zilverruggen of hoe ze verder ook allemaal mogen heten, wachten op hun kans om de leider af te troeven en precies zo zelf hun ongebreidelde, exclusieve gang te gaan. De blijvend kansloze, vaak oudere en/of gebrekkige mannetjes, zoals L, leven verder slechtgehumeurd en eenkennig in het kreupelhout. Het is bekend dat bijvoorbeeld bij olifanten dit soort stieren plots akelig kan uitvallen naar toevallig passerende pygmeeën of Volendamers in safaripak.

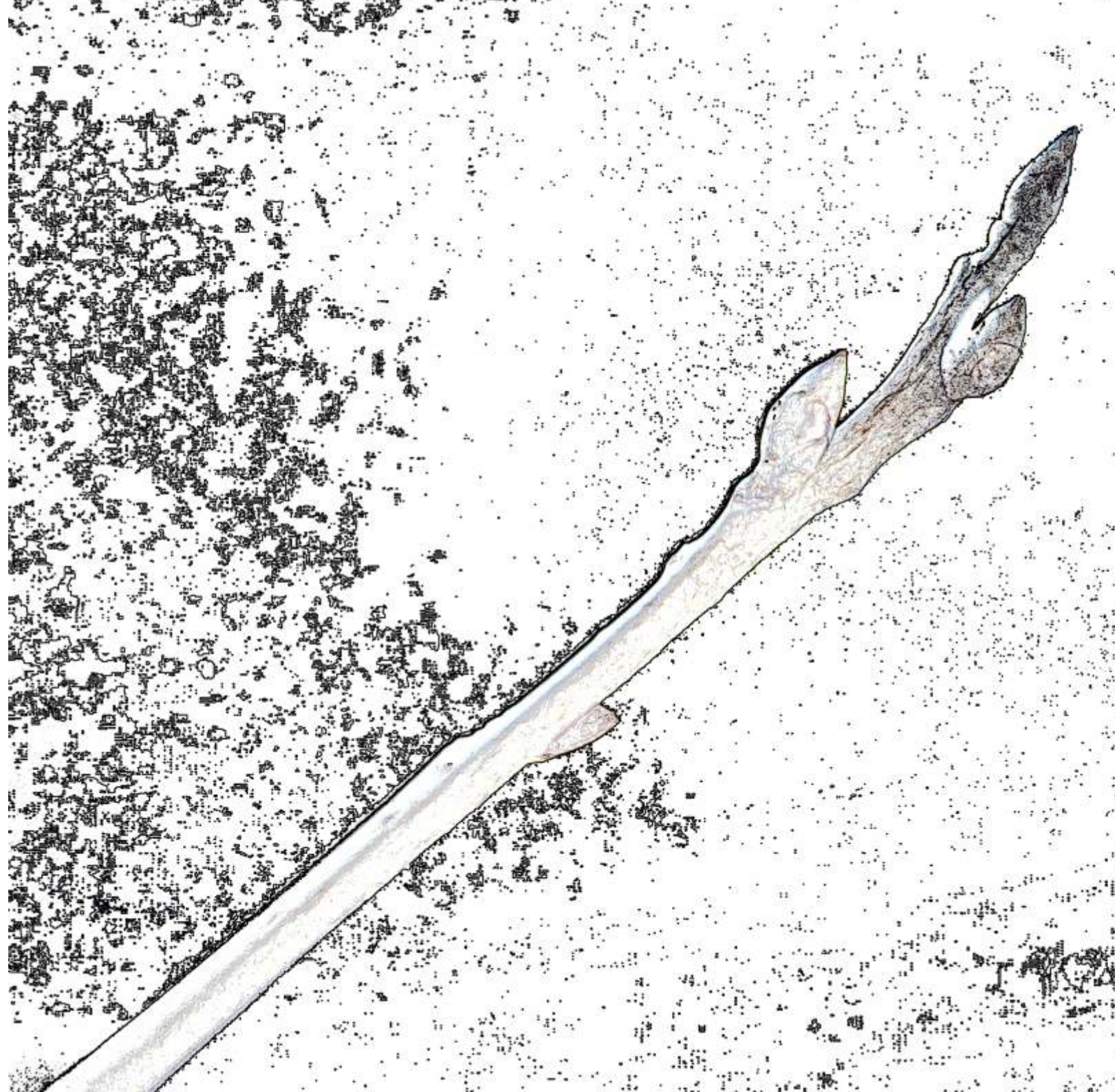
L echter mist de zelfbewuste humeurigheid van de solitaire olifant. Daarvoor is hij te tener en denkt hij teveel. De basis van alle denken is immers het misverstand dat de waarheid uit causale verbanden kan worden opgebouwd. Door dit misverstand neemt L aan dat zijn solitaire bestaan zijn eigen schuld is, zonder te weten waarin die schuld hem zit. Wat zijn zelfbewustzijn ondermijnt. Een en ander leidt ertoe dat L niet het idee heeft dat zijn individuele bestaan van wezenlijk belang is. Daarin lijkt hij op de dieren, al gaan die nog een stap verder door werkelijk geen enkel idee te hebben bij het

belang van hun individuele bestaan. Ogenschijnlijk een subtiel verschil, maar van existentieel belang. Want ware zelfbenoemd en onbezoldigd projectleider L niet in staat voldoende van zichzelf te houden, dan had hij daar vermoedelijk niet de onbezorgdheid der dieren aan overgehouden, maar de typisch menselijk depressieve gedachte dat hij net zo goed dood zou kunnen zijn.

Gelukkig echter heeft hij daarop een list bedacht: hij houdt van zichzelf als vluchtdier. De problematische ontwikkeling van een positief zelfbeeld doordat hij geen alfamannetje is, associeert hij weliswaar met de gedachte dat hij als man (dus) niet het recht heeft te bestaan, maar hij sublimeert dat in een bedachte gelijkenis met de onzichtbare dieren des velds. Zoals de ree, die er wel is, maar zich meestentijds onzichtbaar ophoudt in het landschap.

8. Het vluchtdier wil geen sporen nalaten, niet geroken, gehoord of gezien worden. Dat bevalt L. Want juist daarmee biedt het vluchtdier een belangrijke betekenislaag aan het landschap. Er is iets, er leeft iets, er ruist iets in het struikgewas, dat niet of nauwelijks waarneembaar is. Waardoor ieder teken daarvan waarde krijgt, dus zin of betekenis. De zin van L's bestaan ligt daarom niet in een opdracht des Vaders om de wereld zijn omni-verlossende lijden-uit-liefde te bieden, noch in het ongebreideld neuken der alfamannetjes, maar in de betekenis van zijn afwezigheid.

Arnon Grunberg schrijft (VPRO-gids #1, 2016); *Betekenis moet niet worden verward met zingeving, betekenis is niet meer dan het ontcijferen van berichten. Zingeving gaat over bedoelingen, plannen, zin gaat verder dan betekenis. Voor zover leven verlangen is, draait het verlangen denk ik uiteindelijk om betekenis. Men verlangt*

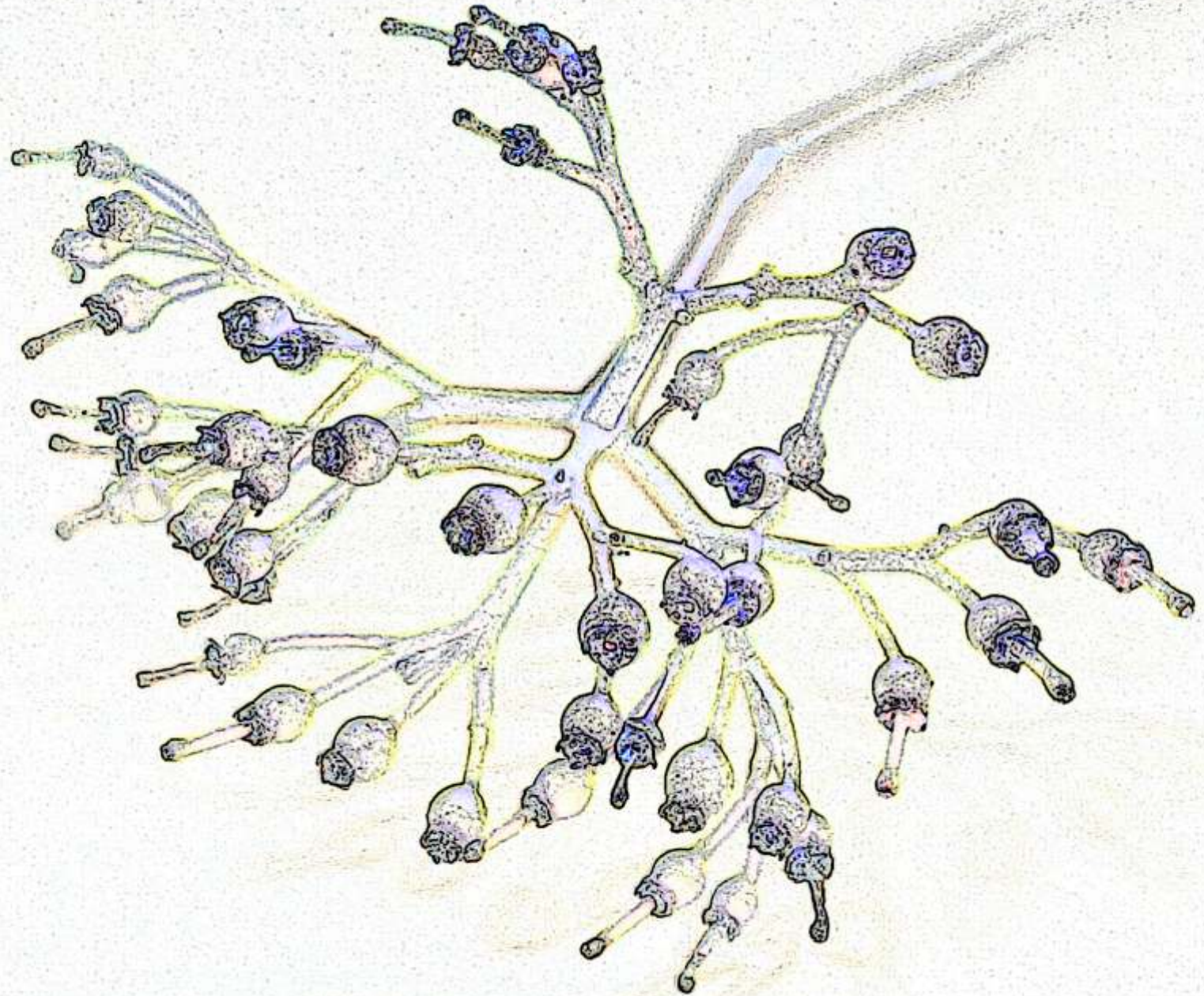
ernaar het bericht te kunnen ontcijferen.

Plan Radix onderzoekt de tekenen der natuur om hun betekenis; om die te ontcijferen. Het verlangen de berichten te kunnen ontcijferen wortelt in zingeving. Eerder in het stukje schrijft Grunberg; *Bakvissen van alle leeftijden kennen betekenis toe aan betrekkelijk onschuldige berichten van potentiële geliefden*. Plan Radix heeft een oude bakvis als L nodig om de berichten van de Heidenhoekse Vloed te lezen en van betekenis te voorzien. En L heeft op zijn beurt de opdracht van plan Radix nodig, precies om wat het is: een plan, een bedoeling.

Onze analyse van het bescheiden liefdesleven van projectleider L, leidt daarmee tot een cruciaal punt voor plan Radix. Namelijk: het onzichtbare (het gevluchte) in het landschap draagt vergaand en zingend bij aan de betekenis van dat landschap in zijn geheel. Sterker: het onzichtbare in het landschap is de belangrijkste vormgever van dat landschap.

(Dit kan geadstrueerd worden met de notie dat dieren het landschap als zodanig niet waarnemen. Zij zijn a.h.w. blind voor onze schoonheidsbeleving bij de aanblik van het landschap als ansichtkaart. De dieren beleven de natuur op een zoekende manier. Voor hen liggen in de natuur de mogelijkheden (en bedreigingen) verborgen om te overleven. Zij lezen het landschap aan de hand van de tekens die voor hen van waarde zijn. Zij zijn niet geïnteresseerd in het landschap om het geboden panorama, maar om de verborgen inhoud. Zij zijn gericht op wat er in het landschap aanwezig zou kunnen zijn.)

L's liefde voor het landschap is in congruentie daarmee, een bange, meestal zwijgende, soms zingende, soms treurende, soms knorrende liefde, die graag kijkt, luistert, wacht, beweegt - zoekend, zich verheugend in ieder veilig teken van leven.

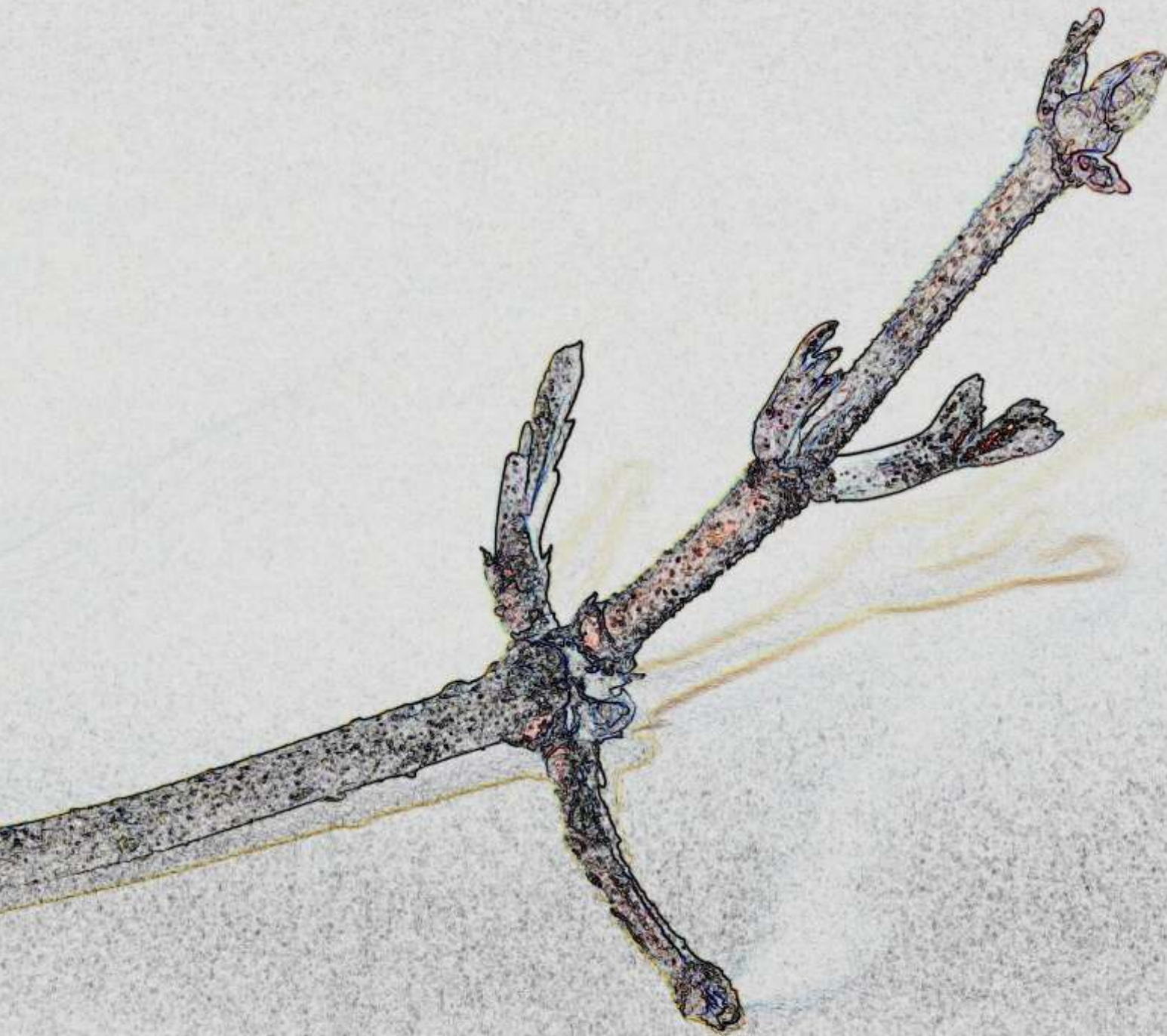

Aanvullend notitietje

Ooit is de liefde als verlangen, als drift, door de God van Spinoza uitgevonden om te motiveren tot nageslacht. Toch is er tussen beide (drift en nageslacht dus) geen direct verband. De bok springt op de geit zonder kinderwens. De koe springt op de koe. De man gaat in tot de man. De minnares slikt de pil. De non trouwt de Heer. Men doet allemaal maar, en het is alles diep biologisch gemotiveerde liefde. Als altijd is de natuur ook in dezen overvloedig in zijn verschijningsvormen, tevreden met dat het slechts zelden raak is op de lange weg van enkelvoudig zaad tot geslachtsrijp reproductiesucces. Ware de natuur efficiënt, dan was er geen ruimte geweest voor de promiscuïteit der wellustigen en al helemaal niet voor de romantische liefde.

Nu echter is er door de almachtige genade zelfs voor L een plaatsje in het biologisch bereik van de beleving der lusten. Zoals ontelbaar velen, dient ook hij in de heimelijke heirscharen van Koning Onan, stram in de houding van dankbaarheid dat hem, in tegenstelling tot de solitaire olifantstier, door de natuur de hand is gereikt.

[Bonobo; How do you feel?]

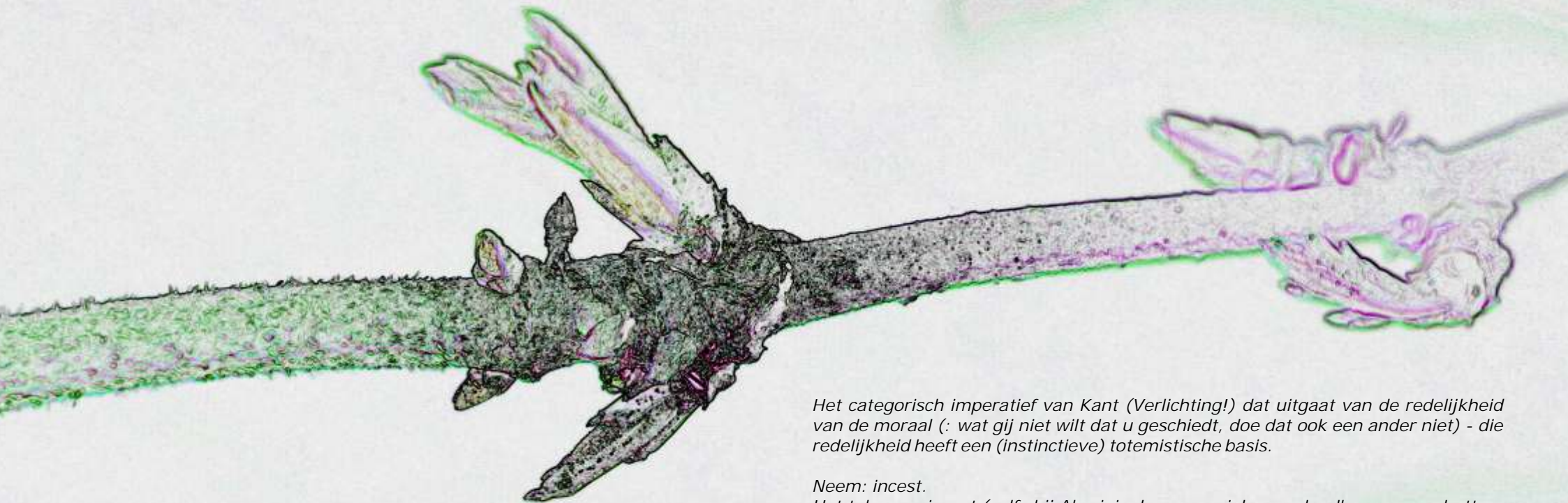
Angst

We zagen in het voorgaande dat zelfbenoemd en onbezoldigd projectleider L zich solitair en vanuit het kreupelhout verhoudt tot de liefde, zoals gebruikelijk voor mannetjes van zijn soort.

Net als diens liefde, heeft ook de angst van de man andere wortels dan die van de vrouw. Sigmund Freud, steeds meer beschouwd als curiosum in de geschiedenis van de psychiatrie, biedt in het boekje *Totem und Tabu, Einige Übereinstimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker (1913)* een nog altijd actuele blik op de diepten daarvan.

In Freuds uitvinding van het onbewuste wordt duidelijk dat het wilde denken (het denken der wilden, tevens het neurotisch denken) waarvan wij ons hoopten te hebben bevrijd, nog als bron in ons voortleeft, maar dan onderdrukt door actueel geaccepteerd gedrag. Gelukkig (?) echter hebben we onze neurotische kanten nog, waarin oude, instinctieve gedragsvormen zich weten te manifesteren.

De dwanggedachten en -handelingen van neurotici - en wie zonder neurose is, werpe de eerste steen - kunnen ons veel leren over de motivatie bij de vroegreligieuze, rituele handelingen van de primitieveling (in ons). Hetgeen voor het kunstzinnig landschapsonderzoek van plan Radix van evident belang is. Al was het alleen al vanwege het neurotisch-primitieve karakter van projectleider L zelf, met zijn neiging tot een soort van geritualiseer, dat door moet gaan voor hedendaagse kunst.

Van de zomer aan zee voor zijn kampeermiddel gezeten, noteert een in korte broek gehulde L:

Freud ziet het wilde denken (het denken der wilden) als neurotisch denken, en vice versa is neurotisch denken wild denken. Dat is: open naar het onbewuste, en daarmee zich uitend in geritualiseerde (dwang)handelingen rondom totems [archetypen]. Onder andere het taboe (het onbeargumenteerde verbod) reguleert daarbij de latente angsten.

Freud stelt voor om de neurotische/wilde weg (terug) te volgen om onze eigen oorsprong te (her)vinden. Dit omdat die nog altijd actief in ons individueel én collectief aanwezig is.

Totemisme is als cultureel-sociaal regelsysteem eerder ontstaan dan religie. Ons totemistisch/neurotisch denken/handelen legt de wortels bloot van onze morele en geloofsovertuigingen. Van ons gevoel voor Goed en Kwaad.

Het categorisch imperatief van Kant (Verlichting!) dat uitgaat van de redelijkheid van de moraal (: wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet) - die redelijkheid heeft een (instinctieve) totemistische basis.

Neem: incest.

Het taboe op incest (zelfs bij Aboriginals: geen wiel, geen landbouw, geen hutten, geen aardewerk - wel heldere regelgeving op seksueel gebied) is van totemistische oorsprong.

Het totemisme wortelt in het groepsgedrag van apen. De jaloezie van de alfa-aap voorkomt promiscue gedrag. Totem/archetype: de geweldadige Vader. Alle vrouwen zijn (alles is dus, dus Het HeelAl is) van de Vader. Tegelijkertijd is Hij de beschermer van de groep. Een onvatbare paradox voor de geslachtsrijpe zonen.

Bij symbolische vieringen van primitieve stammen over de hele wereld worden veel Vadertotems ritueel gedood en opgegeten tijdens wilde feesten. Want het fobische dat de Vader opwekt, moet uitgeleefd worden. De angst/frustratie van de zonen dat zij hun seksuele drift niet kunnen uitleven, moeten zij overwinnen. De afhankelijkheid van de moeders, stuk voor stuk wijfjes van de Vader, moeten de zonen overwinnen. Zij moeten ondanks dreigende woede zelf Vader worden, en dat kan alleen door verboden vrouwen tot moeders te maken.

*Uiteindelijk vermoorden en eten de zonen dus de Vader: de afrekening;
de oervorm van het rituele feest. **
*Maar daardoor ontstaat de strijd der gelijken. ***

L kijkt over zijn leesbril naar de stille zee, onbevattelijk saai en veel. Hij bevindt zich op de mooiste plek waar hij ooit heeft gekampeerd. Hij gaat er de volgende dag een van de mooiste zonsondergangen van zijn leven zien.

Hij zal zijn vader niet eten. Maar hij voelt dat achter de deur van zijn aangepast gedrag een mijnschacht ligt, die doorloopt tot aan het begin van zijn menswording. Dat diep in zijn genen, van zijn vader uit zijn moeder gekregen, liefde een jaloezige drift is. En zijn oudste angst is de paniek om van die liefde weggehouden te worden. Is het niet door de Vader, dan wel door zijn gelijken.

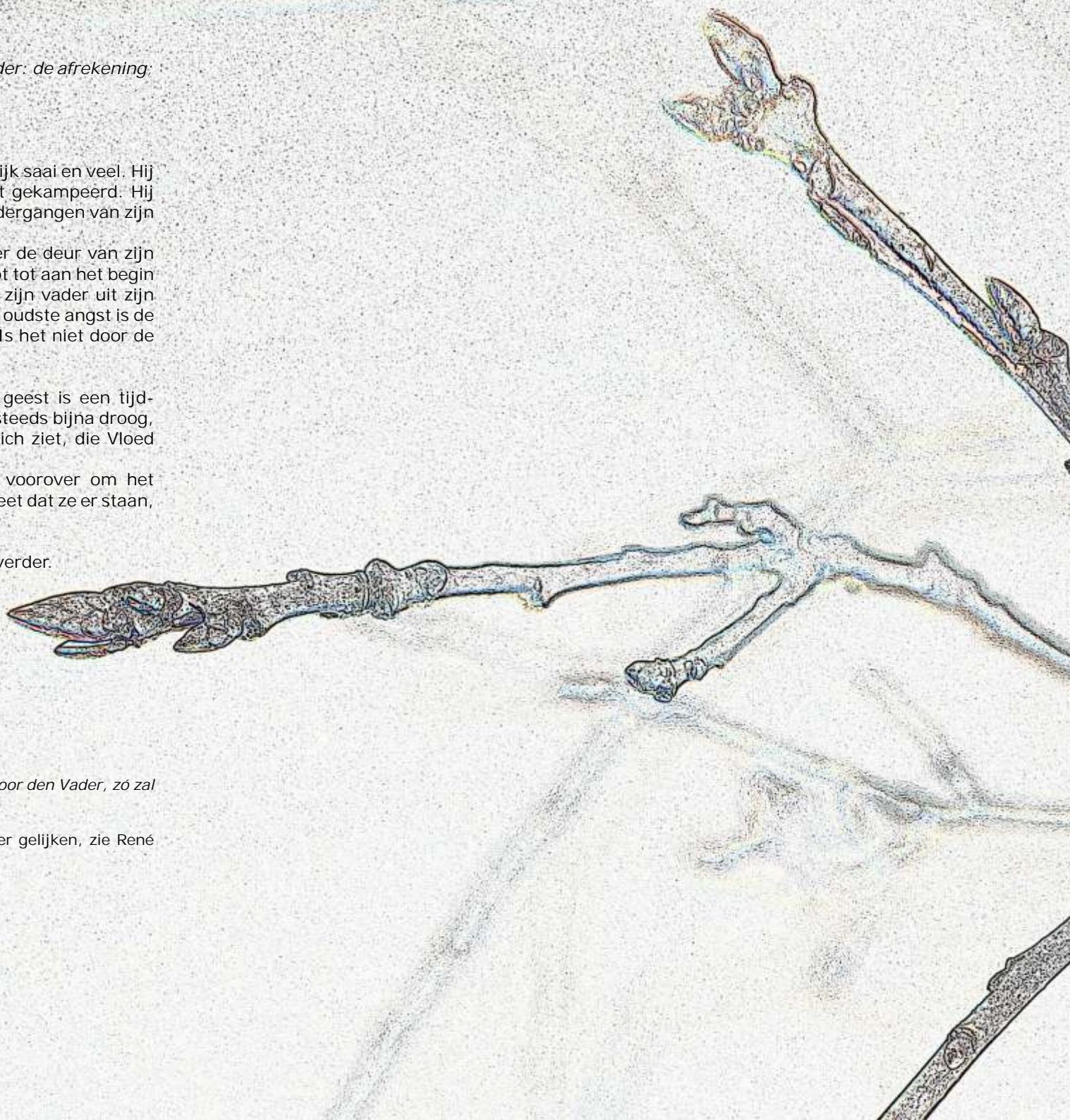
Ondertussen thuis, ver weg (maar de menselijke geest is een tijd-ruimtemachine), staat de Heidenhoekse Vloed nog steeds bijna droog, denkt L terwijl hij aan zee gezeten de sloot voor zich ziet, die Vloed heet.

De reeën daar buigen zich op dat moment diep voorover om het modderwater op te slurpen. L ziet ze niet, maar hij weet dat ze er staan, en vluchten zodra hij nadert.

De sprong trekt onderwijl onkundig van L's vakantie verder.
Hun Bok waakt.

** Zoals de Vader die leeft, Mij heeft gezonden, en Ik leef door den Vader, zó zal ook hij, die Mij eet, leven door mij. Joh. 6:57*

*** Over de ordening in de geweldschaos van de strijd der gelijken, zie René Girard: De Zondebok.*

Huid

L voelt aan zichzelf. Het is een vies werkje, maar iemand moet het doen. Het gaat immers om het enige lichaam dat hem toebehoort en hem niets weigert. Dat wil zeggen, zolang ziekte de macht niet overneemt. Dit zijn punten van belang.

L haalt namelijk zijn rechter vingers door zijn linker oksel en ruikt vervolgens aan de toppen. Dat valt niet tegen, denkt hij. Want de neus is als de stem: je hoort noch ruikt jezelf zoals anderen dat doen.

Op de huid begint de wereld, onder de huid heerst het geheime leven der organen. De wezens zien zichzelf op hun huid, en kunnen evenmin als de anderen daar doorheen kijken. Het zelf ziet sowieso het minst van zichzelf. De anderen zien het gelaat, de achterkant, onder- en bovenkant. (In de jaren zeventig waren er cursussen voor vrouwen om hun eigen onderkant te bekijken. Dat was iets nieuws, een ontdekking. Nochtans liepen ze toen al, gerekend vanaf Homo Erectus, twee miljoen jaar met zo'n onderkant rond.)

De dieren gaan even ongekleeft als de planten en zij schamen zich evenmin. Slechts de mens zijn de ogen dienaangaande opengegaan. Waarop zij merkten dat zij naakt waren. *En Adam sprak, Ik werd bang omdat ik naakt ben.* [Gen. 3: 10]

Ook projectleider L ontkleedt zich normaal gesproken niet publiekelijk zonder moverende redenen. Hoewel het ontegenzeggelijk zijn natuurbeleving zou versterken als hij zijn tochten langs de Heidenhoekse Vloed in zijn blootje deed, laat hij dat uit zijn hoofd. Want al komt hij ze weinig tegen, toch zou het tonen van zijn lichaam de passerende medemens sterk bevreemden. Het is zelfs niet ondenkbaar dat men de autoriteiten zou bellen. Het verweer van L, dat zijn naaktheid juist een heel gepast teken van affectie voor de nieuwe natuur is, zou gesmoord worden in afkeuring en schaamte. Dus houdt hij zijn boeltje aan.

Vrees voor de aanblik van het eigen lichaam, en dientengevolge de bedekking ervan, is een pijnlijke zaak. Want met zijn huid raakt de huiddrager de rest van de wereld. Op de huid begint de leegte tot het nabije. Daarom is de huid altoos in afwachting van aanraking, gretig te weten wat hem nabij wil zijn.

Alleen beweging kan het nabije tot de huid leiden. Dit vult de ons omringende ruimte met voelbaar verlangen: wind, geluid, temperatuur. Wind vormt de berg. Stilte draagt het gerucht. Warmte brengt de vlakke tot bloei.

Schoonheid is oppervlaktetspanning.

Samen

Zelfbenoemd en onbezoldigd projectleider L heeft een vestje aangetrokken. Hij heeft het wat koud van het stilzitten bij het lezen. En vermoedelijk heeft hij wat teveel energie in zijn hersens gestoken, want het boek dat hij leest, kan hij nauwelijks volgen. Het gaat over God. Maar dan niet in de persoon van de alom bekende onipotente hemelman, over wie men zich graag zo druk maakt. Nee, in dit boek is God de onpersoonlijke wetmatigheid achter de natuur. Een tijdloos geheel van krachten dat alles (HeelAlles) omvat, noodzakelijkerwijs zonder verder enige bedoeling.

L moet denken aan de populaire werkjes die hij las van Einstein en Hawking, die hij ook al niet echt begreep. Maar dit gaat een stapje verder, dieper. Hij kan niet precies zeggen waarom, maar dit boek, deze Spinoza, roept bij L een gevoel van saamhorigheid op met die wetmatigheid. Nadrukkelijk niet te verwarren met gezelligheid of iets romantisch. Ook niet met geborgenheid of zorgzaamheid. De wetmatigheid achter de natuur is immers onverschillig jegens het leven, zoals $1+1$ onverschillig is ten opzichte van 2. Er is wel een noodzakelijk verband in die formulering, maar geen inhoudelijke betekenis of emotionele relatie. Er is niet meer dan de noodzakelijke constatering, dus zonder einde of begin, dat $1+1 = 2$ is. L's leven is ook zo'n soort constatering: $L = \text{Leven}$. Daaraan is geen inhoudelijke betekenis verbonden. Toch, opmerkelijk genoeg, fabriceert L's menselijke bewustzijn, binnen zijn beperktheid in ruimte en tijd tegen beter weten in, een soort absolute betekenis van zijn persoonlijke bestaan. Zonder zijn waarneming had immers het leven (L plus heelal = $1+1$) niet kunnen bestaan. Tenminste, niet zoals L het waargenomen heeft. Dan had het heelal er heel anders uitgezien. Zonder L was zodoende de universele som niet compleet geweest; het heelal had niet tot 2 geteld. Het heelal zou alleen zijn gebleven: 1.

De paradox dat de formule - letterlijk en figuurlijk de formulering - van de natuur niet meer dan een constatering is, terwijl zijn eigen nietige eindigheid als van absolute betekenis voelt, die paradox zit L niet lekker. Hij lijkt daardoor immers - zoals hij het ergens ooit fraai geformuleerd las - ten diepste alleen, in zijn tijdelijke verhouding tot de tijdloze constatering waaruit hij is voortgevloeid. Die logica is L te kil.

Nu - door de manier waarop Spinoza God formuleert; blijkbaar zijnde de onpersoonlijke wetmatigheid achter de natuur - voelt L dat alles wel degelijk met elkaar verbonden is. L is een 'attribuut' van de natuur. Hij is niet alleen. Hij valt samen - niet in een vorm van romantische liefde, maar toch, hij valt samen.

Als hij slim was geweest, had hij dit boek eerder gelezen.

's Avonds zit L op de rand van zijn bed nog vol soortgelijk rammelende redeneringen. Het daagt hem dat hij Spinoza's boek nooit uit gaat krijgen. Hij kan het allemaal niet bevatten.

Betekenis, kennis, schepsel zijn . 3

Betekenis

Binnen het romantisch paradigma wordt aan het individuele leven grote betekenis toegeschreven. Toch, zonder hardvochtig of cynisch te hoeven zijn, mag L's leven nauwelijks naam hebben. Desalniettemin neemt hij onmiskenbaar aan belangrijke dingen deel. Zo reed hij onlangs *en passant* door het Radixgebied, waar grijs weer heerste. In de verte zag hij eik A en een vuilniswagen (nooit eerder gezien hier) op het zandpad daarachter op weg naar enkele afgelegen boerderijen. Niemand kan zeggen dat dit taferel zonder betekenis is. (Een betekenis waarvan het overigens nog niet zo eenvoudig is te zeggen wat die betekent.)

Thuis kijkt L naar het fotootje, gemaakt met zijn telefoon, en denkt: het was een soort stilte. Niet ongelijk aan de stilte van een eenvoudige geometrische figuur. Een som der dingen. Er was het landschap en er was de mens L. Maar zij lieten elkaar met rust. Zoiets was het. (*Schoonheid komt voort uit de stilte van je aanwezigheid.*)

[Of is dit nou allemaal wel genoeg pompeus gelul geweest?]

L kijkt nog eens goed. Nee, het moet gezegd worden. Dit moment, op deze plek, waarop niets gebeurde, leek wel degelijk op een lijn, een verbinding van A naar B. De basis dus van een mogelijke beschrijving - een mogelijk exacte beschrijving! - van het heelal. Het is goed en belangrijk dat L deze foto gemaakt heeft. Van een goed en een belang dat zich niet hoeft te meten met andere momenten. Zoals de lijn van het ene punt naar het andere zich niet hoeft te meten met een andere lijn. Er is immers geen belang aan een lijn. Dus is het niet belangrijk.

Samenvattend: er was een moment op een regenachtige doordeweekse middag in het heelal waarop een lijn (A-B) te zien was en L zag 'm. Daardoor is dit in de oneindigheid der tijden gezien geworden. Voor hetzelfde geld was dit moment, daar, met die aanblik, geheel onopgemerkt gebleven. In L's waarneming echter rust nu, daarmee, de waarneming der oneindigheid. We moeten het niet overdrijven, want het is verder totaal niet belangrijk, maar het is wel waar dat dit een blik was op een kosmologische essentie.

L zij de glorie! Zijn leven is niet voor niets geweest.

Kennis

L geeft het op een briefje, *Ik weet het niet*.

Hij maakt tevens de aantekening, *Ik ben dom*, en legt het briefje op zijn nachtkastje.

Vermoedelijk maakt hij de aantekening aangaande zijn domheid, omdat hij 'het' niet weet. Maar wat niet? Jammer dat hij dat er niet bij heeft gezet. Of is dat omdat hij het niet wist?

We weten het niet.

Nochtans is het zeer de vraag of de mens inderdaad dom is. Wel primitief en driftig, dat zie je zo. Maar wie anders in het heelal kan de dingen zeggen zoals de mens?

L slaat, zoals vaker in tijden van twijfel, blind een willekeurige bladzijde op - alsof het een soort I Tjing is - uit het Verzameld Werk van het grootste orakel dat Nederland heeft voortgebracht: Lucebert. Bladzijde 195. Het blijkt het gedicht *het einde* te zijn:

*alleen die in zijn engte de elementen telde
buigend bevend als geselslagen
geeft het laatste geluid: het lied
heeft het eeuwige leven*

Dat is toch sterk!

In hoofdstuk 1 telde L immers in zijn engte de elementen! Volgens de orakeldichter heeft dus L nu juist daardoor het laatste geluid gegeven. En dat laatste geluid is een lied, omdat het lied het eeuwige leven heeft.

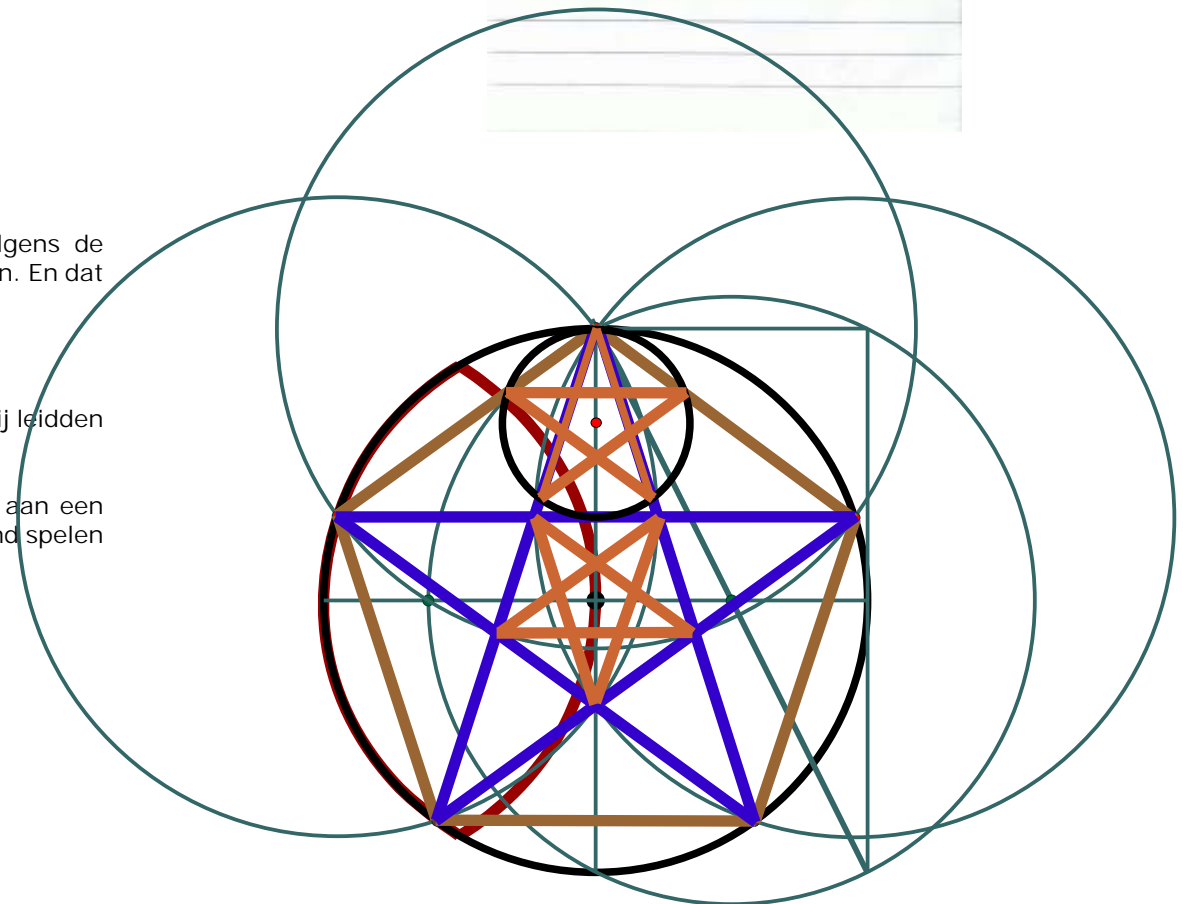
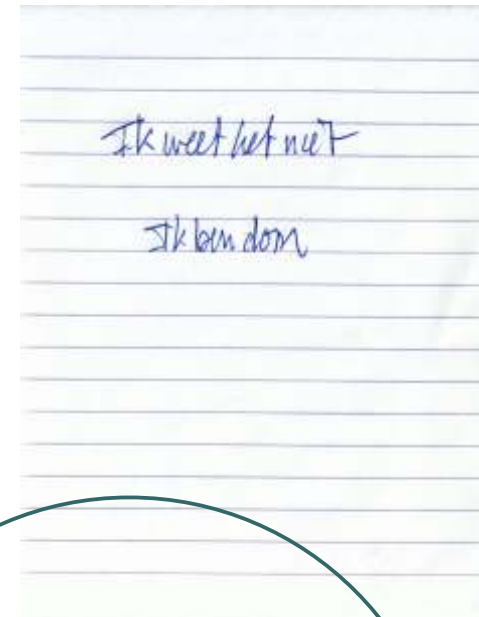
L wist dit niet, maar zijn tellen is dus zingen geworden.

Zingen is, zoals algemeen bekend, een daad van liefde.

De elementen die hij telde bogen en beefden als geselslagen, maar zij leidden tot het lied. Zijn lied. Het Lied.

L slaat het Verzameld Werk dicht, draait zich op zijn rug en trekt aan een touwtje het licht uit. In de stilte van de kamer hoort hij buiten de wind spelen in de inmiddels donkere tuin.

Hij voelt een Lied in zich van grote, neutrale schoonheid.

Nawoord

Schepsel zijn

Op de bovenste foto staat een ree. De foto is genomen door L. De ree is zo goed als niet te zien. Want zo zijn vluchtdieren graag: moeilijk waarneembaar.

De schichtige ree en zelfbenoemd en onbezoldigd projectleider L verhouden zich tot elkaar als een object en het reikhalzen daarnaar. Want dat doen mensen graag: reikhalzen.

De ree is een schepsel Gods, de mens is een schepsel des mensen. L zou liever een schepsel Gods zijn. Nochtans gelooft hij niet in God. Wel in de God van Spinoza, maar die behoeft niet dat je in hem gelooft. Bovendien kan L Spinoza's God niet overzien, dus waar heeft hij het over?

In zijn Almanak van 2015, 18e jaargang, zet Boer (Dodo) Dooijes uiteen dat er twee grote ideeën zijn over de werkelijkheid: het rationalisme (of op z'n Platoons: idealisme) en realisme. Hij zegt, *'Realisten denken dat er een wereld is met daarop planten en dieren. En één van die dieren is de mens. (...) Rationalisten daarentegen kennen maar één zekerheid: onze ratio, ons denken. Ze zien de werkelijkheid als een soort film, afgespeeld in ons hoofd. Dus wanneer de mens uitsterft zijn er geen bioscopen meer waar de film wordt vertoond.'* Boer Dooijes verklaart zichzelf tot realist, *'Voor mij is de mens een dier als alle andere, dus of nu de mens of de dodo uitsterft, de wereld draait wel door.'*

Zonder de mens draait de wereld inderdaad wel door en lopen de reeën er in principe nog steeds (en wel zo relaxed) rond. L is dus ook een realist. Maar dat ontslaat hem niet van de erfelijke belasting der mensen: het denken, dus fantaseren. Idealisme is onvermijdelijk.

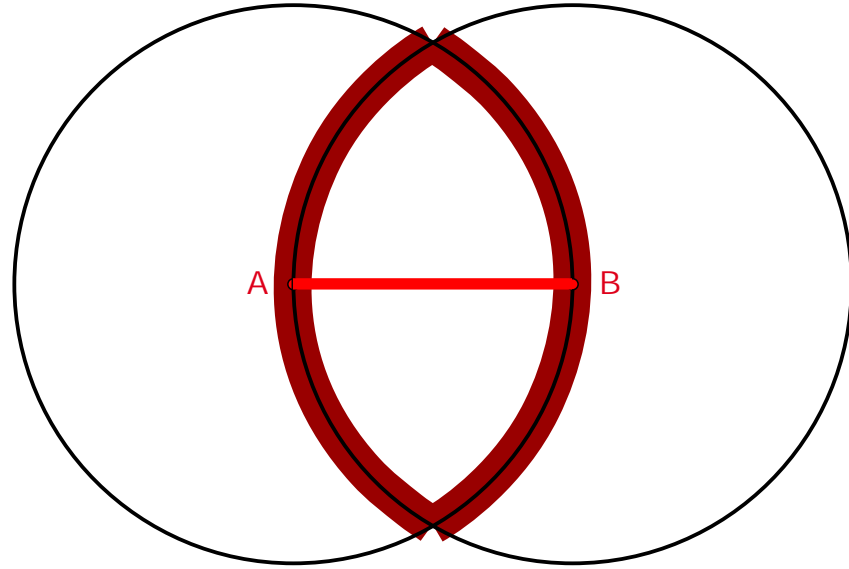
De ontmoeting met de ree wil L vastleggen - vandaar de foto - om een herinnering te hebben aan de bijzondere ontmoeting met dit medeschepsel. Antropocentrische, sentimentele nonsens, L weet het. Maar hij neemt de foto toch. Want hij verlangt naar contact. Hij reikhalst ernaar andere schepselen te ontmoeten. Erger nog, hij wil ze doorgronden. Want hij, de mens, is met al zijn denken alleen temidden van de schepselen Gods en zoekt naar begrip.

Onvoorwaardelijk begrepen worden in je diepste afhankelijkheid, omdat jouw bestaan de onvoorwaardelijke invulling is van het wezen van de ander, dat is liefde. De rest niet. De rest is idealisme.

Toch, mama?

foto: Staatsbosbeheer District Achterhoek, 2013

Handwritten signature or scribble.